

[...]Drodzy poeci, artyści i filozofowie, wy którzy oświecacie młodą Koreę: Pamiętajcie! Życie nie oznacza przyjemności, lecz walkę; nie zabawę lecz pracę! Życie to przygotowanie do śmierci. Tak jak cień podąża za człowiekiem, tak piękna śmierć przychodzi po pięknym życiu; cenna śmierć po cennym życiu.

Na początku lat 30. wielu poetów zdecydowanie odeszło od dekadentycznej stylizacji oraz konwencji poezji lirycznej opisującej iluzoryczny i sentymentalny świat przyrody, niemal całkowicie oderwany od rzeczywistości historycznej okresu kolonialnego. Poeci zaczęli coraz śmieiej wyrażać w swoich wierszach problematykę narodowo-wyzwoleńczą.

Poeta Yi Sanghwa (1900–1941) podkreślił potrzebę patriotyzmu w wierszu *Ppaeatkin turaedo pomun onunga* (czy wiosna przyjdzie na odebrane nam pola). Autor wyraża smutek po utracie ziemi symbolizującej ojczyznę wydartą Koreańczykom i wyraża życzenie powrotu do ojczyzny jak dziecko do matki, ale matka-ojczyzna jest nieosiągalna. W poemacie *Kajang pit'onghan kiyok* (najsmutniejsze wspomnienie) Yi realistycznie opisuje ciężką dolę emigrantów koreańskich w Mandżurii znajdującej się pod okupacją Japończyków.

Wiersze takich poetów, jak Yi Yuksa (1905-1944) i Yun Tongju (1917-1945) szczególnie pobudzały ducha oporu i zachęcały do walki o niepodległość. Ich utwory wyrażały nie tylko melancholijną rezygnację z życia w niewoli, ale przede wszystkim zachęcały do poświęcenia życia dla ojczyzny. Yi Yuksa, który był aresztowany aż 17 razy, bezkompromisowo bronił prawa do tworzenia poezji w języku ojczystym m.in. w takich utworach jak: *Ch'ong p'odo* (zielone winogrona), *Chöljöng* (szczyt) i *Kwangya* (pustkowie). Po kolejnym aresztowaniu przez policję japońską za działalność konspiracyjną został wywieziony do Pekinu, gdzie zmarł na gruźlicę w 1944 roku. Inny poeta, Yun Tongju w utworze *Suipke ssüyojin shi* [Pisane od niechętnia] ukazał dramat człowieka żyjącego w obcym kraju — Japonii. Tak, jak Yi Yuksa, poeta pisał w swoim ojczystym języku, choć było to zabronione. Został oskarżony przez Japończyków o udział w ruchu niepodległościowym. Zginął w więzieniu na wyspie Kiusiu w mieście Fukuoka w 1945 roku, sześć miesięcy przed kapitulacją Japonii.

Głos młodej poezji koreańskiej w latach niewoli japońskiej przyczynił się do utrwalenia tożsamości narodowej Koreańczyków, odnowy i wzbogacenia języka literackiego pisanego narodowym alfabetem koreańskim oraz zachowania ciągłości kulturowej między duchową przeszłością narodu i jego sytuacją teraźniejszą. Melancholijny ton nowej poezji jest odbiciem stanu ducha Koreańczyków znajdujących się pod okupacją Japonii. Oprócz egzystencjalnej medytacji, pobrzmiewa w niej głębokie umiłowanie ojczyzny i pragnienie odzyskania wolności.

KOREA

Hye-On Kim

Siegfried Hoppe-Graff

STOSUNKI MIĘDZY RODZICAMI I DZIEĆMI W KOREI W NOWYM UJĘCIU – ROLA KOBIETY

1. Konfucjanizm a rola rodziców w tradycyjnej rodzinie koreańskiej.

Konfucjanizm od XIV wieku ma największy filozoficzny i etyczny wpływ na struktury społeczne i życie w Korei. Na przykład, ideologia ta ustaliła porządek hierarchiczny pomiędzy starszymi oraz młodszymi, jak też różne obowiązki oraz role kobiet i mężczyzn. Podstawą tradycji konfucjańskiej jest rodzina. Wszystkie jej pokolenia przyjmowały zatem normy, które podkreślały wagę respektu wobec starszych i oddania jednostki rodzinie. Najwyższą wartością była zasada „postuszeństwa i oddania dzieci rodzicom” (co dotyczyło także już dorosłych potomków). Wpajano w ten sposób dzieciom głęboko przyjmowany obowiązek odwzajemnienia się za rodzicielską miłość i opiekę.

Konfucjanizm ściśle też określił role mężów i żon w rodzinie.

Tabela 1: Role rodziców w tradycyjnej rodzinie koreańskiej:

	Mąż / ojciec:	Żona / matka:
Rola w rodzinie:	głowa rodziny	„szefowa domostwa”
Autorytet oparty na:	sile jego pozycji	zdolności emocjonalne
Stosunki z dziećmi:	emocjonalnie odległe, struktura autorytatywna	intymne, struktura uczuciowa

Mąż jako „głowa rodziny”, posiadał prawo decydowania o większości spraw rodzinnych i reprezentował ją na zewnątrz. Żona zaś była mu posłuszna prawie we wszystkich kwestiach. Zarazem to ona była „szefową

domostwa" (a ściślej jego „spraw wewnętrznych”), co oznacza, że liczone się z jej zdaniem we wszystkich sprawach domowych i stosunkach wewnątrz rodziny. Można powiedzieć, że autorytet męża opierał się na jego sile, a autorytet żony na jej zdolnościach emocjonalnych w sprawach rodzinnych. Stosunki matek i ojców z ich dziećmi różniły się więc zasadniczo. Od ojców oczekiwano zachowywania pewnego dystansu emocjonalnego w stosunku do dzieci dla utrzymania autorytetu i szacunku. Równocześnie odgrywali oni rolę przewodnika, szczególnie wobec synów, i wymagali od nich dyscypliny oraz posłuszeństwa. Z kolei rola matki, jako „wewnętrznego mediatora”, pozwalała jej na większą bliskość emocjonalną z dziećmi. Z tego powodu antropologzy określili stosunek ojciec — dziecko jako „strukturę władzy”, a stosunek matka — dziecko jako „strukturę uczuciową”¹.

2. Modernizacja Korei — konsekwencje dla instytucji rodziny.

Za życia tylko jednego pokolenia Korea przekształciła się ze statycznego, głównie rolniczego społeczeństwa w bardzo dynamiczne, uprzemysłowione. Konfucjanizm ceni wysoko wyteżoną i zdyscyplinowaną pracę, co w dużym stopniu przyczyniło się do dobrobytu i społeczno-gospodarczego rozwoju Korei. Jednakże gospodarka to tylko jedna z dziedzin głębokich transformacji, jakie nastąpiły w Korei w ciągu kilku ostatnich dziesięcioleci. Według Ingleharta², Korea ma najwyższy w świecie wskaźnik międzypokoleniowej zmiany wartości pomiędzy latami 1950 i 1988.

Osiągnięcia, konkurencja i — by do tego dojść — edukacja na wysokim poziomie, stały się obecnie podstawowymi wartościami w życiu większości Koreańczyków. Nastąpiło zarazem wyraźne obniżenie autorytetu ludzi starszych. Nie są już oni traktowani jako „mądrzy doradcy”. We współczesnym społeczeństwie, autorytet opiera się przede wszystkim na racjonalnym działaniu i fachowości, nie zaś na długoletnich doświadczeniach. Wiedza i mądrość, które automatycznie wynikają z wieku, nie odpowiadają już wymogom nowej epoki. Niektóre zmiany w rodzinie koreańskiej przedstawia poniższe zestawienie:

- **Wielkość rodziny:** przeciętna liczba członków rodziny zmniejszyła się pomiędzy latami 1975 i 1995 z 5.0 do 3.3 osób³.
- **Struktura rodziny:** ogólnie rodziny miejskie są dwupokoleniowe (złożone z rodziców i niepełnoletnich dzieci, już bez dziadków).
- **Małżeństwa:** nie są już aranżowane przez rodziców, chociaż zazwyczaj pary pytają rodziców o zgodę.

¹ K.K. Lee, *Korean family and kinship*, Jipmoondang, Seoul 1997.

² R. Inglehart, *Modernisierung und Postmodernisierung*, Campus, Frankfurt 1997.

³ *Report on the social indicators in Korea*, National Statistical Office, Seoul 1999.

• **Rola rodziców:** obecnie autorytet ojca opiera się głównie na dostarczaniu przezeń środków na utrzymanie rodziny. Z uwagi na wielkie znaczenie edukacji, w rodzinie dominuje obecnie matka nie zaś ojciec, ponieważ to ona zajmuje się głównie wykształceniem i studiami dzieci.

Przedstawiony powyżej obraz nie byłby jednak pełny bez pewnego uzupełnienia. W rzeczywistości, we współczesnej Korei „duch konfucjański” utrzymuje się nadal, mimo wspomnianych powyżej przemian. Rodziny są więc nadal bardzo spójne i stabilne. Związki między dziećmi i rodzicami są nader silne, nawet gdy członkowie rodziny należący do różnych jej pokoleń coraz częściej nie zamieszkują już razem. Na przykład, dzieci wysyłają często rodzicom na wieś pieniądze i prezenty, a rodzice w zamian zaopatrują je w płody rolne⁴. Oznacza to, że pomimo zmniejszenia zależności gospodarczej między rodzicami a dziećmi, czy nawet uzyskania niezależności finansowej, silne więzy emocjonalne między nimi przetrwały. Można wręcz powiedzieć, że struktury rodzinne we współczesnej Korei nie osłabły, lecz jedynie uległy rozproszeniu w aspekcie terytorialnym. Z tego powodu współczesne rodziny koreańskie określa się jako „zmodyfikowane rodziny trójpokoleniowe”⁵.

Stała „rodzinna” orientacja przejawia się, na przykład, w podejmowaniu wspólnie decyzji przez całą rodzinę nawet w kwestiach, które na Zachodzie uważa się za sprawy osobiste. Z rodzicami konsultuje się, na przykład, wybór kierunku studiów, drogi kariery zawodowej, a nawet wybór współmałżonka⁶.

Obecnie wyższe wykształcenie stało się sprawą kluczowej wagi dla większości Koreańczyków, ponieważ jego uzyskanie jest głównym warunkiem kariery i osiągnięcia prestiżu społecznego. Pierwszeństwo edukacji i silna motywacja do osiągnięcia sukcesu to także sprawa rodzinna, zapewnia ona bowiem dostatek rodziny oraz prestiż społeczny. Rodzice poświęcają się dla edukacji swoich dzieci. Na zamieszczonym poniżej zdjęciu widzimy matki modlące się o sukces swych dzieci na egzaminach końcowych.

Dzieci starają się zazwyczaj jak mogą, by najlepiej spełnić oczekiwania rodziców i całej rodziny. We współczesnej Korei osiągnięcia osobiste i dbałość o dobrobyt rodziny nie są bowiem wartościami sprzecznymi, lecz wzajemnie uzupełniającymi się, inaczej niż sądzą niektórzy badacze⁷. W tradycyjnym społeczeństwie koreańskim rodzice poświęcali swe życie

⁴ M.H. Kim, „Late industrialization and women's work in urban South Korea: An ethnographic study of upper-middle-class families”, *City & Society*, 6 (2), 1992, str. 156-173.

⁵ K. K. Lee, *op. cit.*

⁶ H.O. Kim, „Women's quality of life”, *Women Studies*, vol. 5 (1997), s. 95-132.

⁷ Patrz, na przykład, G. Smith, S. Schwartz, „Values”, w: W. Berry, M.H. Segall, C. Kagitcibasi (red.), *Handbook of cross-cultural psychology*, Allyn & Bacon, Boston 1997.

zapewnianiu rodzinie „odpowiedniej reputacji” i uzyskiwali tożsamość przez cześć otaczającą ich przodków. Można więc stwierdzić, że społeczeństwo tradycyjne było „ukierunkowane na przodków” i „zorientowane w przeszłość”, natomiast współczesne społeczeństwo „ukierunkowane jest na przyszłe pokolenia” i „zorientowane ku przyszłości”. Tym, co nie uległo zmianie, jest uzyskiwanie przez jednostkę swej osobistej tożsamości poprzez rodzinę⁸.

3. Rola kobiety we współczesnej Korei

Cykl życiowy zameężnej kobiety w dawnej, patriarchalnej Korei można podzielić na trzy fazy, w zależności od jej statusu w rodzinie. Pokazuje to poniższe zestawienie:

Etapy życia kobiety w tradycyjnej rodzinie koreańskiej:

Młoda synowa: to najcięższy etap życia koreańskiej żony. Panna młoda musiała zdobyć pozycję w rodzinie męża oraz przychylność teściów poprzez jak najlepsze wypełnianie obowiązków domowych. Jej najważniejszym obowiązkiem było zaś macierzyństwo, a w szczególności urodzenie syna.

⁸ K. K. Lee, *op. cit.*

Gospodyni domowa: mężatka przejmowała rolę głównej gospodyni domu mniej więcej w średnim wieku (gdy miała już potomstwo). Wówczas zostawała „szefową domu” (czy jak można by przetłumaczyć termin koreański „panią spraw wewnętrznych”), co jest odwrotnością roli męża jako głowy rodziny („pana spraw zewnętrznych”. „Pani spraw wewnętrznych” była „niekwestionowanym zwierzchnikiem rodziny”. Nawet mężczyźni jej członkowie musieli uszanować wszystkie decyzje tego „zwierzchnika” dotyczące spraw domowych.

Teściowa: jako teściowa-babcia, kobieta zyskiwała na prestiżu w rodzinie, stając się osobą bardzo czcigodną, mimo że traciła status głównej gospodyni na rzecz swojej synowej. Teraz jej dzieci, a szczególnie synowie, musieli okazywać jej głęboki synowski szacunek.

Podsumowując te wywody można stwierdzić, że żona w rodzinie patriarchalnej posiadała status „zdobyty” (*achieved*), natomiast mąż miał pozycję niejako „przypisaną” (*ascribed*), to jest jej pozycja zależała od jej własnych wysiłków, jego zaś była „dana”⁹. Wbrew jednak wszystkim faktom społeczno-gospodarczym i „formalnemu” przypisaniu określonej władzy, żona nie była całkowicie zdominowana przez męża. W domu to ona bowiem zarządzała finansami, podejmowała decyzje w sprawach rodzinnych i zajmowała się edukacją dzieci.

Mówiąc o dzisiejszych kobietach koreańskich, trzeba odwołać się do pewnych faktów społecznych. Proces industrializacji i wzrost gospodarczy miały bezpośredni wpływ na zatrudnianie kobiet. Od roku 1960 zatrudnienie to wzrosło z 9.3 % do 47 %¹⁰. Pozornie przedstawia się to podobnie, jak w innych rozwiniętych państwach kapitalistycznych, w rzeczywistości występuje jednak pewna istotna różnica. Mianowicie w Korei wśród kobiet pochodzących z klasy średniej nie występuje zależność między poziomem wykształcenia i wskaźnikiem ich zatrudnienia. Ujmując to inaczej: wyższe wykształcenie wcale jeszcze nie gwarantuje kobietom zatrudnienia, szczególnie, jeśli ich konkurentami na rynku pracy są mężczyźni¹¹.

Mentalność Koreanek nie odpowiada „zorientowanemu na mężczyzn” sposobowi prowadzenia interesów, który okazał się tam nader skuteczny. Z powodu ogromnego znaczenia małżeństwa w kulturze koreańskiej jest niemal niemożliwym dla nich ukształtowanie ich własnej, niezależnej „tożsamości zawodowej” jak też traktowanie kariery w pracy

⁹ H. J. Cho, „Korean women and their experiences in the traditional world”, w: H. S. Ro (red.), *Korean women and culture*, Research Institute of Asian Women, Seoul 1998, s. 25-52.

¹⁰ *Report...*, cyt. wyd.

¹¹ M. H. Kim, *op. cit.*

Jako formy samorealizacji. Koreanka, nawet jeśli już rozpoczęła pracę, może porzucić ją z różnych powodów rodzinnych, takich jak zawarcie małżeństwa, nadmierne obciążenie wynikające z pracy i zajmowania się domem, naciski ze strony teściów. Pokazuje to poniższa tabelka.

Opinia o przeszkodach w zatrudnieniu kobiet, według płci i poziomu wykształcenia:

	Płeć			Poziom wykształcenia			
	Ogółem	Kobiety	Mężczyźni	Szkoła podstawowa	Gimnazjum	Szkoła średnia	Szkoła wyższa
Umiejętności	4.3	4.0	4.6	3.8	4.5	4.4	4.4
Uprzedzenia społeczne	28.2	27.6	28.8	22.7	30.6	29.7	28.8
Brak odpowiedzialności	10.0	8.1	11.9	7.5	8.7	10.5	13.1
Warunki pracy	12.5	13.0	11.9	9.6	14.2	13.3	12.3
Zajęcia domowe	39.9	42.2	37.5	44.6	35.7	39.4	40.1
Inne	5.2	5.0	5.3	11.9	6.3	2.7	1.3

Dane podane w procentach¹².

Trzeba dodać, iż kobieta musi też spełniać funkcje „szefa domostwa”, a jego głównymi zadaniami są: utrzymywani w rodzinie harmonii oraz jej spójności, wspieranie męża w pracy zawodowej a dzieci w osiągnięciach szkolnych. Szczególnie to ostatnie jest w istocie niemal pracą „na pełny etat”. Koreańskie matki są odpowiedzialne za wszystkie aspekty szkolnej kariery dzieci. Ojcowie nie mogą być bowiem w sposób stały zaangażowani w sprawę edukacji dzieci, gdyż w Korei panuje powszechna zgoda co do tego, że zadaniem mężczyzny jest pełne poświęcenie się swojej pracy zawodowej. Jak wspomniano powyżej, w tradycyjnej rodzinie koreańskiej ojcowie byli odpowiedzialni za osiągnięcia i kształtowanie samodyscypliny swoich synów jako ważnego aspektu ich socjalizacji. Obecnie ta ich funkcja odeszła w przeszłość. Prócz okazywania troskliwej opieki i miłości, matki musiały poniekąd przejąć również pewne tradycyjne obowiązki ojców. To doświadczenie zdwojonego niejako ciężaru jest źródłem ambiwalentnych uczuć¹³. Matki są zestresowane i sfrustrowane tak szerokim zakresem obowiązków, ale zarazem czują się nagrodzone, kiedy ich dzieci odnoszą sukcesy, na przykład otrzymując nagrody w szkole.

Podsumowując te uwagi, można stwierdzić, jak się wydaje, że rewolucja przemysłowa w Korei w ciągu ostatnich dziesięcioleci nie zlikwidowała ograniczeń kobiet narzucanych przez konfucjański model rodziny, lecz

jedynie zmodyfikowała je. Choć kobiety są już obecne na rynku pracy, ich własne poczucie ego oraz samoocena zależą głównie od ich roli i zajęć w rodzinie, a nie od pracy zawodowej. Z perspektywy matki opieka nad dzieckiem zwiększyła swą wagę w dwóch aspektach. Po pierwsze, wzrosła odpowiedzialność matki za edukację i opiekę nad dzieckiem, po drugie jej samoocena i wartość jest uzależniona od „rezultatów” osiąganych przez nią w wychowaniu dzieci, to znaczy od ich sukcesów w szkołach i na uniwersytecie.

4. Implikacje przemian dla celów rodzicielskich, stosunków z dziećmi i zadań stawianych przy ich rozwoju.

Powyższe analizy, dotycząca zaangażowania matek w wychowywanie dzieci, oparte były na przeprowadzonych już badaniach socjologicznych. Nasuwa się jednak problem, w jaki sposób matki przedstawiałyby swoje cele edukacyjne, gdyby zapytać je o to w sposób otwarty?

Takie badanie przeprowadziliśmy w 1999 r., kiedy to poprosiliśmy matki (przedstawicielki klasy średniej), aby wybrały z przedstawionej im listy trzy najważniejsze cele. Oto rezultaty:

Kluczowe cele życia:

- Dobrze osiągnięcia dziecka;
- Uzyskanie przez dziecko samodzielności.

zależeć od samodzielnego życia
Wzrost i rozwój
samodzielności

Najważniejsze cele wychowawcze uszeregowane według ich ważności:

1. zdobycie przez dzieci szacunku otoczenia i akceptacji przez innych;
2. harmonijne stosunki między rodzeństwem;
3. wpojenie odpowiedzialności wobec społeczeństwa i wspólnoty lokalnej (to jest właściwego wypełniania swych obowiązków wobec nich).

Czego matki oczekują od swoich dorosłych dzieci?

- uczuciowego wsparcia 93%
- pomocy (w różnych sprawach) 52 %
- pomocy materialnej dla młodszego rodzeństwa 16 %
- pomocy materialnej (na starość) 4 %

Porównanie celów, określonych przez matki jako priorytetowe, jest pouczające. Odpowiednie kwalifikacje i samodzielność finansowa zostały wybrane jako *kluczowe cele* przez 49 % badanych. Można dojść zatem do wniosku, że koreańskie matki identyfikują się z wartościami współczesnego

¹² Według: *Report...*, cyt. wyd.

¹³ M. H. Kim, *op. cit.*

społeczeństwa, przykładając największą wagę do osiągnięć zawodowych dzieci i ich niezależności (to jest „stanięcia na własnych nogach”). Interpretacja ulegnie jednak zmianie, kiedy spojrzymy na kolejność wyboru *najważniejszych celów wychowania od pierwszego do trzeciego w kolejności*. Bycie szanowanym i akceptowanym przez innych, harmonijne związki między rodzeństwem (co może włączyć także dzieci braci i sióstr) i poczucie odpowiedzialności wobec całego społeczeństwa i wspólnot lokalnych — wysuwają się tu na czoło. Wskazało je 46 % badanych, podczas gdy kwalifikacje i finansową niezależność tylko 26 %. Patrząc z tej perspektywy, wydaje się, że właśnie związki z innymi są o wiele ważniejsze niż niezależność (tu odnoszona zresztą dość wyraźnie do sfery materialnej).

Tym samym matkom zadaliśmy pytanie, czego będą oczekiwały od swoich dzieci, kiedy te dorosną. Ich odpowiedzi pomagają wyjaśnić przyznawanie tak wysokiej pozycji związkom międzyludzkim (*relatedness*). Po pierwsze, od swoich dorosłych dzieci matki oczekiwały *wsparcia emocjonalnego* — 93% odpowiedzi. *Pomocy* szeroko pojmowanej oczekiwało 52%, a *wsparcia materialnego* tylko 4%. Jeżeli weźmiemy pod uwagę konfucjańską zasadę respektu wobec rodziców i oddania im, można stwierdzić, że nacisk, który matki kładą na związki międzyludzkie w trakcie wychowywania dzieci i oczekiwanie od nich *wsparcia uczuciowego* — opierają się w istocie na zakodowanej głęboko i przyjmowanej za oczywistą tej konfucjańskiej zasadzie. Dziecko odplącić się winno bowiem matce podobnym *wsparciem emocjonalnym* do tego, którego ona mu udzielała w dzieciństwie i młodości.

Jak młodzi Koreańczycy, a szczególnie młodzież, radzą sobie z tym naciskiem matek na głębokie związki uczuciowe i oczekiwaniem przez nie *wsparciem emocjonalnym* w przyszłości? Aby odpowiedzieć na to pytanie, należy zauważyć, że wraz z postępowaniem technologicznym i wzrastającym znaczeniem wiedzy, pojawiło się społeczne zapotrzebowanie na ludzi myślących niezależnie, którzy sami radzą sobie ze swoimi problemami i umieją podejmować decyzje. W rezultacie kształtowanie swej tożsamości jako autonomicznego ego stało się jednym z najważniejszych zadań dla młodych Koreańczyków. Po tym wszystkim, co zostało powiedziane powyżej na temat roli matek i ojców w Korei, wydaje się, że z powodu braku czasu i wiedzy, ojcowie nie są w stanie skutecznie pomóc swoim dzieciom w rozwiązaniu tego problemu. Całkowicie angażując się w zarabianie pieniędzy na utrzymanie rodziny utracili oni w dużej mierze swą władczą pozycję, nie są też już przykładem funkcjonowania w społeczeństwie w procesie socjalizacji ich dzieci. To matka musi być przewodnikiem swoich córek i synów w procesie kształtowania ich osobowej tożsamości. Z jednej strony, brak osoby posiadającej patriarchalną władzę, która wymagała posłuszeństwa i surowej dyscypliny, ułatwia formowanie autonomicznej osobo-

wości. Jak już zauważył Piaget (1983) w swojej książce na temat moralnego rozwoju dziecka, autonomia ta kształtuje się w atmosferze zaufania wzajemnego i wolności osobistej¹⁴. Z drugiej strony, można wątpić, czy matki koreańskie są w stanie pozwolić swoim dzieciom na swobodne oddalanie się oraz emocjonalną niezależność, ponieważ właśnie w bliskim związku z dzieckiem mogą uzyskać własną wysoką samoocenę i gorące uczucia. Matki należące do klasy średniej, jakie były przedmiotem badań, bardzo często poświęcają całe swe życie dzieciom, a rezultatem tego jest swoiste „wszechobjęcie” dziecka swą troską i miłością. W rezultacie oddzielanie się dorastających dzieci i procesy uzyskiwania przez nie swej indywidualności, jeśli to zachodzi, czasami powodują u matek stany depresyjne i poczucie winy w stosunku do dzieci.

Podsumowanie:

Po pierwsze, w ciągu ostatnich dziesięcioleci wzrosły znacznie obowiązki koreańskich matek w zakresie wychowania i przyuczania swych dzieci do funkcjonowania w społeczeństwie. Po drugie, wynikiem tego jest bardziej skomplikowany charakter, intensywność, a zarazem i niestabilność związków matek z dziećmi. Po trzecie, uzyskanie samodzielności wydaje się być najważniejszym zadaniem dla matek i dzieci w procesie ich dorastania.

Może ono zostać zrealizowane przez wypracowanie pewnej równowagi między niezależnością i poczuciem głębokiego związku. Trzeba jednak dodać, że zdobycie samodzielności w tym sensie jest wyzwaniem nie tylko dla Koreańczyków, ale również dla edukacji i włączania młodych ludzi do społeczeństwa na całym świecie.

Tłumaczenie: Karolina Linda Potocka

Opracowanie redakcyjne: Krzysztof Gawlikowski

¹⁴ J. Piaget, *Das moralische Urteil beim Kinde*, Klett-Cotta, Stuttgart 1983.